

Sygn. akt III PK 121/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 czerwca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z powództwa E. R.
przeciwko Liceum [...] o odszkodowanie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 16 czerwca 2016 r.,
skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w K.
z dnia 10 kwietnia 2015 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje do ponownego
rozpoznania Sadowi Okręgowemu - Sadowi Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w K. oraz orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z 10 kwietnia 2015 r. oddalił apelację skarżącą powódki E. R. od wyroku Sądu Rejonowego w K. z 29 października 2014 r., którym zasądzono jej 5.223 zł z odsetkami tytułem odszkodowania i oddalono powództwo w pozostałym zakresie. Powództwo obejmowało utracony dodatek wobec bezprawnego pozbawienia powódki funkcji dyrektora pozwanej Szkoły. Powódka jest zatrudniona jako nauczyciel mianowany i od 1 lutego 2009 r. pełniła funkcję dyrektora (powierzoną na 5 lat). Zarząd Powiatu uchwałą z 6 kwietnia 2011 r. odwołał ją ze stanowiska bez wypowiedzenia na podstawie art. 38 ust. 1 pkt 2 ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty. Jako przyczynę wskazano całkowitą utratę zaufania Zarządu Powiatu oraz Starosty do działań powódki na stanowisku dyrektora oraz niemożność współpracy z dyrektorem w zapewnieniu prawidłowego funkcjonowania szkoły. Od maja 2011 r. wstrzymano wypłatę powódce dodatków funkcyjnego i motywacyjnego w związku z odwołaniem ze stanowiska. Wojewódzki Sąd Administracyjny wyrokiem z 12 czerwca 2012 r. (II SA/Rz .../11) stwierdził wydanie uchwały z naruszeniem prawa. Skarga od tego wyroku została oddalona przez Naczelny Sąd Administracyjny wyrokiem z 14 lutego 2013 r. (I OSK .../12). Powódka żądała odszkodowania w kwocie 27.535,33 zł za dodatki utracone od maja 2011 r. do 22 kwietnia 2013 r. (rozpoczęcia urlopu dla poratowania zdrowia). Sąd Rejonowy uwzględnił powództwo tylko co do równowartości dodatku funkcyjnego za okres 3 miesiące, wskazując w uzasadnieniu na orzecznictwo i przyjmując analogiczne stosowanie przepisów w przypadku niezgodnego z prawem wypowiedzenia umowy o pracę na czas określony, skoro funkcję dyrektora powierzono powódce na okres kadencji (art. 50 § 3 i 4 k.p.). Powódka utraciła tylko dodatek funkcyjny i odszkodowanie powinno być równe dodatkowi. Odszkodowanie na podstawie cywilnej nie było uzasadnione, gdyż powódka nie wykazała umyślnego działania pracodawcy.

Sąd Okręgowy w uzasadnieniu oddalenia apelacji powódki wskazał, podobnie jak Sąd Rejonowy, na linię orzecniczą Sądu Najwyższego, według której nauczycielowi odwołanemu ze stanowiska kierowniczego z naruszeniem prawa przysługuje wyłącznie odszkodowanie, w wysokości wynagrodzenia za czas do upływu którego miało trwać pełnienie powierzanej funkcji, jednak nie więcej niż za trzy miesiące, a jeżeli odwołanie nie skutkuje rozwiązaniem stosunku pracy, to

roszczenie jest ograniczone do równowartości dodatku funkcyjnego za analogiczny okres (wyroki z 9 maja 1997 r., I PK 138/97, z 14 listopada 1996 r., I PKN 17/96, uchwała z 3 lutego 1993 r., I PZP 71/92). Podzielił także ocenę, że skoro ustawa o systemie oświaty nie zawiera regulacji dotyczących roszczeń wynikających z wadliwego odwołania z funkcji dyrektora szkoły, to lukę tę należy wypełnić poprzez stosowanie art. 50 § 3 i 4 k.p. Odszkodowanie powinno być adekwatne do występującej sytuacji faktycznej i prawnej, dlatego zarzut naruszenia art. 50 § 3 i 4 k.p. w związku z art. 38 ust. 1 pkt 2 ustawy o systemie oświaty oraz art. 45 § 2 i art. 471 k.p. należało uznać za nietrafny. Powódka nie utraciła prawa do wynagrodzenia zasadniczego, dodatków stażowego, wiejskiego i mieszkaniowego. Podstawą odpowiedzialności nie jest art. 415 k.c. w związku z art. 300 k.p. Powódka nie wykazała umyślnego działania pracodawcy, jego winy w naruszeniu prawa w związku z odwołaniem jej ze stanowiska. Wyroki Sądów Administracyjnych nie przesądzają bowiem o winie pozwanego. Nie wynika z nich naruszenie w sposób umyślny przepisów prawa. Wskazano w nich jedynie, że przyczyny odwołania podane przez organ odwołujący, nie stanowiły szczególnie uzasadnionego przypadku o jakim mowa w art. 38 ust. 1 pkt 2 ustawy o systemie oświaty.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie: 1) art. 38 ust. 1 pkt 2 ustawy o systemie oświaty w związku z art. 50 § 3 i 4 k.p. oraz art. 45 § 2 k.p. i art. 47¹ k.p., polegające na błędnej wykładni oraz niewłaściwym zastosowaniu wskutek przyjęcia, że odpowiednie stosowanie tych przepisów uzasadnia ograniczenie odszkodowania należnego powódce do wysokości trzymiesięcznego dodatku funkcyjnego i motywacyjnego; 2) art. 415 k.c. w związku z art. 3 k.p. i 300 k.p., polegające na ich niewłaściwym zastosowaniu wskutek przyjęcia, że w sprawie nie zostały spełnione przesłanki do przyjęcia odpowiedzialności deliktowej pozwanego jako pracodawcy w związku z odwołaniem powódki ze stanowiska dyrektora Zespołu Szkół w N. We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano na potrzebę wykładni art. 38 ust. 1 pkt 2 ustawy o systemie oświaty w związku z art. 50 § 3 i 4 k.p. oraz art. 45 § 2 k.p. i art. 47¹ k.p., wywołujących istotne rozbieżności w orzecznictwie sądów, których wyjaśnienie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, ale także dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw.

Pozwany wniosł o oddalenie skargi i zasądzenie kosztów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej w części są zasadne i prowadzą do uchylenia zaskarżonego wyroku.

Nie jest zasadne żądanie pełnej kompensaty, czyli zasądzenia dodatków funkcyjnego i motywacyjnego aż do czasu kiedy powódka miała pełnić funkcję dyrektora szkoły. Skarżąca w podstawie żądania odwołuje się do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 27 listopada 2007 r., SK 18/05 oraz zarzuca pracodawcy delikt (art. 415 k.c.). Wyrok Trybunału nie zyskał jednak akceptacji, jako że Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z 18 czerwca 2009 r., I PZP 2/09, wyraził przeciwne stanowisko co do stosowania cywilnej kompensaty. Nie można pominąć również późniejszego wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 22 maja 2013 r., P 46/11, w którym orzekł, że art. 57 § 1 ustawy z 26 czerwca 1974 r. - Kodeks pracy jest zgodny z art. 64 ust. 1 w związku z art. 2 i w związku z art. 24 zdanie pierwsze Konstytucji. Trybunał podzielił - przyjmowany w doktrynie i orzecznictwie - pogląd, że na tle obecnie obowiązującego stanu prawnego przepisy kodeksu pracy wyłączają możliwość sięgania do przepisów kodeksu cywilnego i w związku z tym uniemożliwiają zasądzenie na rzecz pracownika odszkodowania przewyższającego wynagrodzenie za pracę, którego wysokość określona jest w art. 57 § 1 k.p. Różnice w zakresie - wynikającej z kodeksu pracy - odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy, w stosunku do regulacji ogólnych zawartych w kodeksie cywilnym, wynikają z odmiennych funkcji społecznych, jakie pełnią przepisy prawa cywilnego i przepisy prawa pracy. Trybunał wskazał, że przewidziane w kodeksie pracy ryczałtowe określenie wysokości świadczenia pieniężnego należnego pracownikowi nie narusza konstytucyjnej zasady ochrony praw majątkowych. To stanowisko jest trafne. Chodzi o to, że przepisy prawa cywilnego stosuje się na gruncie stosunku pracy, tylko w zakresie nieunormowanym prawem pracy (300 k.p.). W zakresie oceny zmian, wypowiedzenia czy rozwiązania stosunku, pracy prawo pracy ma samodzielne regulacje i dlatego nie stosuje się przepisów prawa cywilnego.

Oczywiście nie jest wykluczone stosowanie art. 415 k.c., gdyż nie można zadekretować, że dłużnik nie ponosi odpowiedzialności za delikt i dotyczy to pracodawcy a także pracownika. Jednak chodzi wówczas o sytuację wyjątkową, w której pracodawca instrumentalnie stosuje i wykorzystuje przedmiotowo przepisy aby osiągnąć niedozwolony skutek, czyli działa w istocie poza regulacją którą stosuje (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 4 listopada 2010 r., II PK 112/10; także W. Ostaszewski, Odpowiedzialność uzupełniająca pracodawcy, Toruń 2015 r.). Takiego celu i sposobu działania pozwanego pracodawcy nie ustalono. Przeciwnie, nie można nie zauważyć, że wskazał na szereg określonych przyczyn, które w jego przekonaniu uzasadniały odwołanie powódki z funkcji dyrektora szkoły. Nie można stwierdzić, że przyczyny te były bez znaczenia lub były powołane dla pozorów. Miara oceny, którą stosowały Sądy Administracyjne wynika z określonej regulacji opartej na klauzuli generalnej szczególnie uzasadnionego przypadku, co wyjaśnia, że jej rozumienie mogło się różnić w ujęciu organu podejmującego uchwałę. Ze stwierdzenia niezgodności z prawem uchwały odwołującej z funkcji dyrektora nie wynika delikt pracodawcy (szkoły). Innymi słowy organ miał prawo do odwołania powódki z funkcji i podał określone przyczyny, które w ocenie Sądu Administracyjnego nie uzasadniały odwołania z funkcji w czasie roku szkolnego.

W takiej sytuacji nie przysługuje roszczenie o uznanie za bezskuteczne odwołania z funkcji ani o przywrócenie do pracy na stanowisku dyrektora, lecz tylko o odszkodowanie. Nie ma sporu co do samego świadczenia. Różnica dotyczy tylko wysokości odszkodowania. Trzeba zgodzić się ze skarżącą, że odszkodowanie nie powinno być ograniczone tylko do utraconego dodatku funkcyjnego. Z drugiej strony odszkodowanie to powinno mieć swoją granicę, czyli może sięgać odszkodowania za naruszenie przepisów o wypowiedzeniu zmieniającym umowę o pracę. Orzecznictwo Sądu Najwyższego nie jest w tym zakresie jednolite. W zaskarżonym rozstrzygnięciu Sady zaakceptowały tę linię orzecznictwa, która ogranicza odszkodowanie do wysokości dodatku funkcyjnego. W odpowiedzi na skargę pozwany wskazuje dodatkowo na podobną wykładnię przyjętą przez Sąd Najwyższy w wyroku z 19 maja 2009 r., II PK 288/08. Rzecz jednak w tym, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego zaczyna się utrwalać stanowisko, iż wysokość odszkodowania nie powinna być ograniczona do wysokości trzymiesięcznego

dodatku funkcyjnego (por. wyroki Sądu Najwyższego z 18 sierpnia 2015 r., III PK 155/14, z 7 maja 2015 r., III PK 130/14, z 19 maja 2009 r., II PK 288/08 i powołane w nich dalsze orzecznictwo). Wskazana rozbieżność nie stanowi sytuacji, która uzasadniałaby przedstawienie zagadnienia prawnego składowi powiększonemu Sądowi Najwyższemu (art. 398¹⁷ § 1 k.p.c.), jako że problem nie wykracza poza zwykłą wykładnię i stosowanie prawa. Uchwała składu powiększonego wiąże w danej sprawie. Rozbieżność orzecznictwa w granicach wykładni nie musi prowadzić do nadania potencjalnej uchwale mocy zasady prawnej. Składy zwykłe, które rozpoznały skargi kasacyjne na korzyść pracowników w sprawach III PK 130/14 i III PK 155/14, również nie uznały za konieczne wystąpienie z pytaniem prawnym do składu powiększonego. Jednolitość i stabilność orzecznictwa jest w państwie prawa wartością konstytucyjną (art. 1 pkt 1 ustawy z 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym w związku z art. 2 i art. 183 ust. 1 Konstytucji RP). Obecny skład za uzasadnione uznaje zgodną wykładnię i stosowanie prawa przyjęte w sprawach II PK 288/08, III PK 155/14, III PK 130/14. Bezprawność odwołania mianowanego nauczyciela ze stanowiska dyrektora szkoły wynikająca z braku uzasadnionych podstaw ku temu czy też będąca skutkiem naruszenia przepisów dotyczących tego odwołania winna wywoływać skutek podobny jak bezprawność działania pracodawcy przy wypowiedzeniu zmieniającym, bowiem są to rodzajowo podobne uchybienia prawom pracownika. Odpowiednie stosowanie do odwołanego dyrektora szkoły art. 45 § 2 k.p. i art. 47¹ k.p. nie może zatem prowadzić do zmniejszenia wysokości ustawowego odszkodowania. Konieczna jest jednak uwaga, że gdy odwołanie nastąpiło ze skutkiem natychmiastowych (bez wypowiedzenia), po powierzeniu funkcji na czas określony, to odpowiednie stosowanie powinien mieć przepis art. 58 zdanie drugie k.p. w związku z art. 59 k.p. (por. III PK 155/14). Cechą odszkodowania za naruszenie przepisów prawa pracy przy wypowiedzaniu lub rozwiązywaniu stosunków pracy jest to, że ma ono charakter ściśle określony (ryczałtowy). Jednakowe konstrukcyjnie odszkodowanie ma również ten walor, że nie różnicuje pracowników w przypadku naruszenia przepisów o odwołaniu z funkcji dyrektora szkoły. Odszkodowanie za naruszające przepisy wypowiedzenie zmieniające jest takie samo jak za naruszające przepisy wypowiedzenie definitywne (art. 42 § 1 w związku z art. 45 i art. 47¹ k.p.).

Odszkodowanie nie podlega wówczas miarkowaniu ani zmniejszeniu, ze względu choćby na dalsze pozostawanie pracownika w zatrudnieniu lub podjęcie nowego zatrudnienia. Odwołanie z funkcji dyrektora szkoły z naruszeniem przepisów powoduje również podobny skutek w sferze zatrudnienia jak wadliwe wypowiedzenie zmieniające. Nie powinno więc przeważać to, że odwołany dyrektor nie traci zatrudnienia, gdyż przy wypowiedzeniu zmieniającym umowę pracownik może poddać kontroli tylko samą zgodność wypowiedzenia z prawem i pozostać w zatrudnieniu na nowych warunkach. Niemożliwe jest przywrócenie zatrudnienia na stanowisku dyrektora i dlatego wspólnym mianownikiem powinno być odszkodowanie, takie jak w przypadku niezasadnego lub niezgodnego z prawem wypowiedzenia zmieniającego.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

kc